

UOT:37.

DƏRSDƏ TƏLİMİN TƏŞKİLİNƏ QOYULAN ƏSAS TƏLƏBLƏR

Dosent Şeyxzamanlı Arifə Bahəddin qızı, Əsgərsoy Hafizə Eyvaz qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
aynuriu@mail.ru

Xülasə: Azad, suveren dövlətimizdə təlim prosesi daima ardıcıl olaraq inkişaf edir. Şəxsiyyətyönümlü təhsil sistemində pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan müəllim və şagirdlərin funksiyaları dəyişir. Məqalədə dərs zamanı təlim prosesində bərabər imkanların yaradılması haqqında məlumat verilir. Belə ki, şagirdyönümlülük prosesin mərkəzində dayanır.

Açar sözlər: təlim, pedaqoji proses, şəxsiyyətyönümlülük

Ключевые слова: образование, педагогический процесс, личность

Key words: training, pedagogical process, personality orientation

Təlim prosesi daima ardıcıl olaraq inkişaf edir. Müxtəlif zamanlarda özünəməxsus xarakter kəsb edir. Şəxsiyyətyönümlü təhsil sistemində pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan müəllim və şagirdlərin funksiyaları dəyişir. Onların fəaliyyəti əvvəlcədən müəyyən olunmuş nəticələrə əsasən qurulur. Müəllim kurikulumlara uyğun integrasiya olunmuş planlarla yanaşı, yeni texnologiyalar hazırlayır, yaxud mövcud olanların içərisindən ən münasibini seçir. Bu texnologiyaların müəyyən olunmasında müəllim və şagird şəxsiyyəti təlimin aparıcı subyekti kimi çıxış edir. Münasibətlər "subyekt+subyekt" formulasına uyğun üfqi istiqamətdə qurulur. Bu zaman şagirdlər öz təfəkkürünün, düşüncəsinin, müəllimlər isə şagirdin inkişafı üçün şəraitin təşkilatçısı olur. Müəllimlərin rəhbərlik funksiyası dəyişir, informasiya vermək sahəsindəki fəaliyyəti məhdudlaşır. O daha çox sinif şəraitində təlim fəaliyyətini əlaqələndirən, istiqamətləndirən məsləhətçi kəsb edir. Şagirdlərin müstəqil idraki fəaliyyətini, fəal yaradıcılığını təşkil edən subyektə çevrilir. Pedaqoji prosesin düzgün qurulmasında mühüm didaktik prinsiplərə istinad olunur. Yeni kurikulumlara görə pedaqoji prosesin təşkilində aşağıdakı prinsiplərin əsas götürülməsi zəruri hesab edilir:

Pedaqoji proses-pedaqoji prosesdə təlim məqsədləri kompleks (inkişafetdirici, öyrədici, tərbiyəedici) həyata keçirilir, real nəticələrlə yekunlaşan müəllim və şagird fəaliyyətini əhatə edir;

Təlimdə bərabər imkanların yaradılması - bütün şagirdlərə eyni təlim şəraiti yaradılır və pedaqoji proses onların potensial imkanları nəzərə alınmaqla tənzimlənir;

Şagirdyönümlülük - şagird pedaqoji prosesin mərkəzində dayanır. Bütün tədris və təlim işi şagirdlərin maraq və tələbatlarının ödənilməsinə, onların istedad və qabiliyyətlərinin, potensial imkanlarının inkişafına yönəldilir;

İnkişafyönümlülük - şagirdlərin idrak fəallığı izlənilir, nailiyyətləri təhlil edilir, bilik, bacarıq və vərdislərinin inkişaf səviyyəsi tənzimlənir;

Fəaliyyətin stimullaşdırılması - pedaqoji prosesin səmərəli və effektiv qurulması, şagirdlərin təlimə marağının artırılması üçün onların fəaliyyətindəki bütün irəliləyişlər qeyd olunur və dəyərləndirilir, nəticə etibarilə şagirdlərin daha uğurlu təlim nəticələrinə istiqamətləndirilməsi təmin olunur;

Dəstəkləyici mühitin yaradılması - pedaqoji prosesin münasib maddi-texniki baza əsasında və sağlam mənəvi-psixoloji mühitdə təşkil edilməsi keyfiyyətin və səmərəliliyin yüksəldilməsi üçün əlverişli və təhlükəsiz təlim şəraiti yaradır.

Təlimin formaları

Təlimin səmərəsi onun hansı formada təşkil olunmasından çox asılıdır. Təlimin məqsəd və onun təşkili forması ilə həyata keçirilir, Məzmun formanı müəyyən edir və onunla reallaşır. Buna görə də təlimin səmərəli formalarının seçilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Təlimin təşkili forması təlim prosesinin mühüm komponentlərindən biridir. Forma hər hansı

fəaliyyətin, işin zahiri ifadəsidir. Təlimin təsmli termos: müəllim və şagirdlərin müəyyən qaydada və rejimdə cərəyan edən birgə fəaliyyətinin ifadəsidir. Fəal təlim daha geniş anlayışdır və "qrup təlimi" bu anlayışın tərkibinə daxildir.

Bu metodun mahiyyəti - problemin tədqiq edilməsidir k: bu zaman müxtəlif cür iş forması - mövcud ola bilər: frontal iş (bütün sinif ilə), qrupda iş, cütlərdə iş, fərdi iş.

Fərdi iş: Şagirdin fəaliyyətini izləmək, potensial imkanlarını müəyyənləşdirmək və inkişaf etmək məqsədi daşıyır. Bu təlim forması şagirdin sərbəst düşünməsi üçün real imkanlar

Cütlərlə iş: Şagirdlər təlim tapşırıqlarını birgə yerinə yetirirlər. Bu dərs forması şagirdlərə daha yaxından əməkdaşlıq etməyə və ünsiyyət qurmağa, məsuliyyəti bölüşməyə optimal imkan yaradır.

Kiçik qrupla iş: Bu forma 3-6 nəfər şagirdin iştirakı ilə formalaşdırılır. Şagirdlər müəyyən problemi həll etmək üçün qrupda birləşirlər. Bu prosesdə onların müzakirə etmək, fikir mübadiləsi aparmaq, mühakimə yürütmək və birgə fəaliyyət bacarıqları inkişaf edir.

Böyük qrupla və kollektivlə iş: Böyük qrup 7 və daha çox şagirdin iştirak etməsi şərt olmaqla sinifdə mövcud şagirdlərin 2 və daha artıq qrupa bölünməsindən almır. Əsas etibar ilə bölünməmiş sinif də böyük qrupa daxildir. Ancaq daha rahat ifadəni təmin etmək üçün bölünməmiş sinif kollektivlə iş də adlandırıla bilər. Böyük qrupla işləmək, kollektiv fəaliyyətə alışmaq bacarığının bünövrəsini qoyur, şagirdlərdə ünsiyyət yaratma bacarığını təşəkkülə və inkişafını təmin edir.

Şagirdlərin idrak səviyyəsini müəyyən etmək üçün müəllim diaqnostik qiymətləndirmənin üsul və vasitələrindən istifadə edə bilər. Eyni zamanda formativ və summativ qiymətləndirmələrin nəticələri də şagirdin idrak səviyyəsi haqqında qənaətlərə gəlməyə imkan verir. Şagirdin yaş səviyyəsinə uyğun intellektual testlər bu problemin həllində uğurlu vasitədir.

Psixi inkişafdan geri qalma və mənəvi-psixoloji baxımdan qeyri-sabitlik şagirdin təlim nəticələrinə mənfi təsir göstərir. Bəzən şagirdlər müxtəlif səbəblərdən yoldaşlarının istehza obyektinə çevrilir. Bu da onun mənəvi baxımdan sarsılmasına və məktəbdən yayınma cəhdləri ilə nəticələnir.

Maraqların nəzərə alınması ilə tapşırıqların tərtib olunması və şagirdlərin təlimə cəlb olunması da təlim keyfiyyətini yüksəldən amillərdəndir.

Şagirdlər qarışıq qruplarda bir araya gətirilməlidir. Bu onlarda qələbə əzmi, birgəfəaliyyət, milli, etnik, irqi mənsubiyyətləri fərqli olsa da, vahid amal ətrafında birləşməyi bacarmaq kimi ümumbəşəri dəyərlər tərbiyə edir.

Ədəbiyyat

1. Mehrabov A.O. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri, Bakı, 2007
2. Mərdanov M.C. Müstəqillik və təhsil islahatı. Azərbaycan müəllimi. 1998
3. Mehrabov A.O. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2001

**ТРЕБОВАНИЯ ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ МЕТОДАМ ПРЕПОДАВАНИЯ НА
СОВРЕМЕННЫХ УРОКАХ***Шейхзаманлы Арифа Бахаддиновна, Аскерсой Хафиза Ейвазовна***Резюме**

В статье говорится о методах проведения современных уроков. Также рассматриваются организация формы преподавания: индивидуальные, фронтальные и групповые формы проведения уроков. При этом учитываются потенциальные возможности учащихся, которые влияют на плодотворность восприятия учащимися пройденного материала.

**THE MAIN REQUIREMENTS FOR THE ORGANIZATION OF
TRAINING IN THE CLASS***SHeyxzamanli Arifa Bahaddin, Asger soy Hafiza Eyvaz***Summary**

The article talks about methods of conducting modern lessons. The organization of the teaching form is also considered: individual, frontal and group forms of conducting lessons. At the same time, the potential capabilities of students are taken into account, which influence the fruitfulness of students' perception of the material covered.

*Rəyçi: dos.T.V.Rüstəmovə**Daxil olma tarixi 10 oktyabr 2023-cü il*